

Zajedničkim snagama ka stvaranju pregovaračkog okvira čiji će rezultat biti uspešan proces

Savet za inkluzivno upravljanje (CIG) je 8-10. jula 2022. godine u Soloturnu, u Švajcarskoj, ponovo okupio okrugli sto visokih zvaničnika glavnih političkih partija iz Srbije i sa Kosova. Učesnici su razgovarali o pitanjima i principima vezanim za uspostavljanje boljeg pregovaračkog okvira za postizanje sporazuma između Kosova i Srbije. Okrugli sto je deo većeg projekta o normalizaciji odnosa između Kosova i Srbije koji je podržan i sprovodi u saradnji sa Saveznim ministarstvom spoljnih poslova Švajcarske (FDFA). Izveštaj ne odražava nužno stavove pojedinačnih učesnika, CIG-a ili FDFA, ali odslikava diskusiju u celini. Među učesnicima je postojao konsenzus da je neophodan iskorak u sporu Srbije i Kosova i da svaka od strana treba da bude usmerena na put koji će dovesti do rešenja.

U prvoj sesiji učesnici su podeljeni u tri grupe kako bi predložili poželjno angažovanje EU i SAD u procesu dijaloga i identifikovali podsticaje za Kosovo i Srbiju koje bi EU i SAD podsticanja strana da postignu sveobuhvatan sporazum. Tekst koji sledi predstavlja kombinacija predloga iz sve tri grupe.

Proces

- EU i SAD bi trebalo da promene svoju ulogu „od pasivnih posrednika, što suštinski jesu u ovom trenutku, u aktivno vođstvo i posredovanje“.
- EU i SAD treba da osmisle jasnu mapu puta i vremenski okvir za dijalog.
- EU i SAD treba da razjasne trenutno stanje, iznesu jasnu viziju i vrednosti, te da formiraju zajednički stav o dijalogu, kao i da se dogovore oko niza principa.
- EU, SAD, Kosovo i Srbija treba da priznaju da su politički sporovi, a ne tehnički, glavna pitanja spora.
- U međuvremenu, odnosi između Kosova i Srbije mogli bi da se zasnivaju na principu reciprociteta.
- Briselski dijalog i Vašingtonski sporazum treba da budu integrisani.
- EU treba da uspostavi mehanizam za sprovođenje sporazuma.
- Strane treba da nastave sa implementacijom starih sporazuma, kao što je izgradnja svih šest objekata za granične/granične prelaze predviđenih sporazumom o integrisanom upravljanju prelazima (IBM), te da ih stavi u funkciju kako bi se pojednostavile procedure i skratilo vreme čekanja na prelazima.

Podsticaji

- EU treba da ponudi članstvo u Uniji za Zapadni Balkan u celini, a ne pojedinačno.
- EU bi trebala da konačno odobri viznu liberalizaciju Kosovu.
- SAD i EU bi trebalo da posreduju oko „dijaloga o priznavanju“ između Kosova i pet država EU koje to nisu učinile.

- EU treba da ponudi status kandidata Kosovu. NATO bi trebalo da razmotri pridruživanje Kosova programu Partnerstvo za mir kao prvi korak ka pristupanju članstvu Alijanse.
- EU treba da otvori nove klastere u pristupnim pregovorima sa Srbijom i ponudi joj okvirni datum za punopravno članstvo u EU.
- SAD i EU treba da osmisle investicioni paket za Srbiju i Kosovo, uključujući finansijsku podršku zajedničkim projektima o infrastrukturi i energetici.
- EU i SAD bi mogle da podrže stvaranje zajedničkog univerziteta za Kosovo i Srbiju gde pohađa oko 1.000 studenata sa svake strane.

Kompenzacije za ustupke

Učesnici su naglasili da je vreme za rešavanje spora i preporučili EU i SAD da treba da imaju zajednički pristup u definisanju okvira problema i konsekventnih rešenja. „Moramo da rešimo ovaj spor, a ne da ga ostavimo našoj deci. Međutim, neki od učesnika su istakli da EU nije spremna „da pruži ono što može“, ali su se nadali da bi u bliskoj budućnosti mogla da postane fleksibilnija, čak i da ponudi brži put članstva u EU, pošto Zapadni Balkan sve više postaje značajan geopolitički izazov. Mnogi od učesnika su naveli da ni SAD nisu spremne da „plate cenu“. Eventualni pregovarački proces treba da sadrži i „štapove“ i „šargarepe“, kao i posledice za eventualni izostanak saradnje jedne od strana. I Srbija i Kosovo moraju da znaju kakve su posledice ako neko od njih blokira proces.

Članstvo Srbije u EU već je uslovljeno Poglavljem 35, koje zahteva sporazum o normalizaciji sa Kosovom. Nekoliko učesnika su naglasili da neke od država Kvinte svoju podršku članstvu Kosova u Savetu Evrope uslovljavaju napretkom u dijalogu.

Postojao je konsenzus da je briselski dijalog slab. „Za dve godine nije bilo ni reči o budućnosti odnosa između dve strane!“ Kao niti jedne indikacije da bi strane u dijalogu trebale da naprave bolji proces. Isti učesnik je, međutim, upozorio da čak ni najbolji proces ne može da nadoknadi nedostatak političke volje, što je izgleda slučaj i na Kosovu i u Srbiji. Vlasništvo nad procesom je još jedan ključni element u procesu pregovora. Ali Briselski dijalog je ojačao uverenje na Kosovu i u Srbiji da rešenja dolaze spolja. Takvu impresiju treba promeniti. Sveobuhvatan sporazum zahteva sveobuhvatan proces.

Strane u dijalogu treba da smisle „kompenzacioni paket“ za Srbiju, jer mnogi u zemlji smatraju da su „nešto izgubili“. „Ako nemate šta da ponudite, nemojte nas forsirati“, naglasio je učesnik iz Beograda. Ali pitanje je šta bi mogao da sadrži „kompenzacioni paket“ za Srbiju? Neki od učesnika su naveli da Srbija neće postavljati pitanje da li kompenzacija dolazi sa Kosova ili iz EU i SAD. „Samo treba da dobije nešto zauzvrat, manje je važno odakle to nešto dolazi“. Neki od učesnika su sugerisali da bi paket mogao da uključi kombinaciju podsticaja iz EU i SAD, kao što je finansijski paket i brži put EU, dok su drugi, sa Kosova, predložili formiranje Asocijacije/Zajednice opština sa srpskom većinom (ZSO) na Kosovu kao kompenzaciju. Jedan od učesnika je objasnio da se Srbija oseća „poniženom prethodnim procesima i ne može sebi da dozvoli dalje kažnjavanje“, dodajući da su Beogradu potrebni podsticaji. „EU zna da Srbija ne može da prizna Kosovo bez kompenzacije, ali je tadašnja nemačka kancelarka Angela Merkel rekla da ne može da ponudi ništa suštinski i da nije dodatno pritiskala Beograd. Međutim sada, novi kancelar Olaf Šolc ima drugačiju vrstu poruke“, pozivajući time se na reči kancelara Šolca koji je sugerisao da Srbija treba da prizna Kosovo da bi se pridružila EU. Učesnik je zaključio da

se ne postavlja pitanje da Srbija treba da bude oštećena, već je pitanje od koga? „Potrebna nam je jasna situacija o tom pitanju.“ „Srbija nema nameru da preokrene nezavisnost Kosova, ali joj je potrebna kompenzacija za kompromis, i nije važno odakle i od koga dolazi“.

Jedan od učesnika je predložio da se ciljevi dijaloga više pomere ka budućnosti. „Uobičajeni pristup više ne funkcioniše.“ Neki od učesnika su se složili da Kosovo i Srbija ne izgledaju ozbiljno kada je reč o postizanju sporazuma, ali su drugi zaključili da i „EU i SAD takođe ostavljaju sličan utisak“. Drugi učesnik je naveo da je EU započela proces bez strategije: prvo je koristila „konstruktivnu dvosmislenost“ kao princip, zatim „ništa nije dogovoreno dok se sve ne dogovori“, a sada se „vraćamo na večere i sastanke da razgovaramo o dnevnom redu.“ Čini se da ni povećanje broja specijalnih izaslanika nema nikakvog efekta. Ali postojeći status quo je takođe deo procesa. Mnogi su se složili da su ključni elementi procesa jasnoća, vođstvo i tajming.

Strane treba da pregovaraju i da zatvore ovo poglavlje, a ne da diskutuju. Srbija možda oseća da je nešto izgubila, ali bi trebalo da traži neku vrstu kompenzacije od međunarodne zajednice, rekao je jedan od učesnika. Kompromis znači da svaka strana mora imati neke male pobeđe. „Kosovo kaže neka EU da nešto Srbiji zauzvrati, ali onda EU kaže neka Kosovo da nešto zauzvrati. Najverovatniji ishod je „pomalo i od jednog i drugog“, što sugeriše integraciju iz EU i formiranje ZSO na Kosovu. Učesnik je istakao da je Srbija već imala neke pobeđe, kao što su „dvostruka većina u kosovskom parlamentu, stvaranje novih opština sa srpskom većinom na Kosovu i neka dodatna ovlašćenja za opštine sa srpskom većinom“. On je napomenuo da bi pobeđa kosovskih Srba bila „potpuna primena Ahtisarijevog plana“. A male pobeđe ili čuvanje obraza su nešto o čemu bi posrednici trebalo da razmišljaju.

Razmena teritorija je mrtva ideja, status quo nije održiv, a normalizacija bez priznavanja nije moguća, tvrdio je jedan od učesnika. On je dodao da se „Srbi i Albanci dovoljno dobro poznaju, ali da moraju da promene način na koji jedni druge posmatraju“. Ni mediji u tom pogledu ne pomažu mnogo, obično ističući i naduvavajući etnička nezadovoljstva umesto da primenjuju pomirljiviji pristup. „Kosovo i Srbija se takmiče ko više šteti jedni drugima umesto da rešavaju njihovih problema. Integracija u EU je zajednička težnja i mogla bi da pomogne kao paravan za dogovor. Isti učesnik je naglasio da je vreme „da se sve karte stave na sto“.

Principi i izazovi

Na početku diskusije, jedan učesnik je naglasio da obe strane moraju da shvate i prihvate dva ključna aksioma – nezavisnost Kosova ne ide nikuda, a ni Srbi na Kosovu ne idu nikuda i uvek će ostati deo Kosova. Prostor za pregovore je prilično uzak, najviše zbog toga što nema novih ideja. Dijalog se odvija uporedo sa procesom pomirenja, a deo dijaloga su i neka pitanja, kao što su nestala lica. Dijalog treba da ima dnevni red i listu pitanja za pregovore. Prethodna faza procesa imala je osam tačaka dnevnog reda. Sadašnji dijalog nema novu agendu i uglavnom se bavi primenom nekih starih sporazuma i rešavanjem nastalih „kriza“, što je „dobro, ali nedovoljno“.

Jedan od učesnika je naveo da su glasovi u međunarodnoj zajednici koji zagovaraju „uzajamno priznanje“ sve snažniji, međutim drugi učesnik je podvukao da „uzajamno priznanje“ nije kompromis. „To je igra nulte sume“. Učesnik je istakao da je insistiranje na priznanju bez pregovaračkog procesa recept za neuspeh. Da bi dijalogu dali kredibilitet, EU i SAD u koordinaciji sa Srbijom i Kosovom treba da uspostave mehanizam za nadzor primene postignutih sporazuma.

Za snažan proces potrebna je solidna agenda. Jedan od učesnika je predložio takozvani nemačko-nemački model kao rešenje između Kosova i Srbije, pri čemu strane „priznaju jedna drugu u svemu bez formalnog priznanja“. Ovaj model bi uključivao i formiranje ZSO. Mogle bi se istražiti i druge opcije, ali bez „formalnog priznanja“, rekao je isti učesnik. Dobar sporazum bi osigurao predvidljivost i sigurnost. Ideju o razmeni teritorija spomenuli su u prolazu neki od učesnika, ali nije naišla na značajnu podršku grupe. „Razmena teritorija nije opcija sada nakon rata u Ukrajini. Učesnik je istakao da bi eventualni model trebalo da zadovolji i političko rukovodstvo i ljude na terenu. Nedostatak političke mudrosti je glavna prepreka napretku. Ali rešenje ne bi trebalo da ugrozi stabilnost u Srbiji, na Kosovu ili u regionu.

Kosovo i Srbija imaju niz zajedničkih ciljeva: sveobuhvatni sporazum, integraciju u EU i pomirenje. Učesnici su predložili neke inicijative za unapređenje ovih ciljeva, uključujući akademsku saradnju, kulturne interakcije, ekonomski razvoj. Jedan od učesnika je rekao da je pomirenje komplikovan proces i da može doći tek nakon što se sukob zaključi sporazumom. „Broj ljudi koji su protiv pomirenja veći je od broja onih koji su za pomirenje“, istakao je i dodao da je problem pomirenja to što je političkim rukovodstvima teško da preuzmu odgovornost za postupke prethodnih rukovodstava.

Kako je jedan učesnik naglasio, status quo ne samo da je neprihvatljiv, već ga treba što pre promeniti jer se i Srbija i Kosovo suočavaju sa svetom koji se brzo menja i koji je ispunjen novim vanrednim situacijama sa kojima će se suočiti i jedni i drugi. „Možemo ili da naškodimo jedni drugima ili da podržavamo jedni druge. Čini se da je podrška pravi pristup.“ Samo okončanjem ovog sukoba Kosovo i Srbija mogu efikasnije i uspešnije da se nose sa novim svetom u nastajanju.

Učesnici

Abecednim redom

Natan Albahari, Pokret slobodnih građana
Gresa Baftiu, Savet za inkluzivno upravljanje
Gordana Čomić, Vlada Srbije
Shpetim Gashi, Savet za inkluzivno upravljanje
Ardian Gjini, Alijansa za budućnost Kosova
Lutfi Haziri, Demokratski savez Kosova
Ramadan Ilazi, analitičar
Dalibor Jevtić, Srpska lista
Mimoza Kusari, Pokret Samoopredeljenje/Alternativa
Bernard Nikaj, Demokratska partija Kosova
Branko Ružić, Socijalistička partija Srbije
Alex Roinishvili Grigorev, Savet za inkluzivno upravljanje
Roland Salvisberg, Savezno ministarstvo spoljnih poslova Švajcarske
Nemanja Starović, Srpska napredna stranka
Ana Stevanović, Partija slobode i pravde
Xhelal Svecla, Pokret Samoopredeljenje
Dobrica Veselinović, Ne davimo Beograd/Koalicija „Moramo“